

Матюха Микола Миколайович

кандидат економічних наук, доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

Матюха Николай Николаевич

кандидат экономических наук, доцент

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Matiukha Mykola

PhD, Associate Professor of Accounting and Audit

Kyiv National University of Technologies and Design

Чистоколова Анастасія Іванівна

магістр

Київського національного університету технологій та дизайну

Чистоколова Анастасия Ивановна

магистр

Киевского национального университета технологий и дизайна

Chystokolova Anastasiia

Master of the

Kyiv National University of Technologies and Design

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕТА КРЕДИТНЫХ ОПЕРАЦИЙ В УСЛОВИЯХ СТАНОВЛЕНИЯ РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ

IMPROVEMENT OF ACCOUNTING ORGANIZATION OF CREDIT OPERATIONS IN THE CONDITIONS OF FORMATION OF MARKET RELATIONS

Анотація. У статті проаналізовано визначення «кредитних операцій» в літературних джерелах з метою встановлення шляхів вирішення основних проблеми удосконалення організації обліку кредитних операцій банку.

Ключові слова: кредит, кредитні операції, банки, облік, банківська система.

Аннотация. В статье проанализированы определения «кредитных операций» в литературных источниках с целью установления путей решения основных проблем совершенствования организации учета кредитных операций банка.

Ключевые слова: кредит, кредитные операции, банки, учет, банковская система.

Summary. The article analyzes the definition of «credit operations» in literary sources in order to identify ways to solve the main problems of improving the organization of accounting of bank lending operations.

Key words: credit, credit operations, banks, accounting, banking system.

Постановка проблеми. В умовах становлення та розвитку економіки України важливе значення має банківська система, яка виступає рушійною силою розвитку фінансово-кредитних відносин. Структура кредитної системи та організація кредитної справи повинні сприяти найбільш повному задоволенню потреб в кредитно-грошовому обслуговуванні всієї економіки та її ланок. При цьому кредитна система характеризується сукупністю

банківських та інших кредитних установ, правовими формами організації та підходами до здійснення кредитних операцій. Також, банківські установи виступають суб'єктом фінансової підтримки підприємницьких структур та споживчого попиту населення, формуючи, сучасний механізм грошово-фінансового механізму, обслуговуючи інтереси господарських суб'єктів, при цьому кредит опосередковує зв'язки між державою, банком, то-

варовиробниками і населенням. У цьому зв'язку постає нагальна потреба у формуванні правдивої, неупередженої інформації за даними кредитними операціями з метою прийняття ефективних управлінських рішень. Сприяння відновлення всебічного призначення кредиту стає одним із першочергових елементів організаційних заходів ведення обліку. Нині набуває актуальності і особливого значення дослідження питань удосконалення організації обліку кредитних операцій установами банків України, як елементу виконання функцій управління.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. У розробку теоретичних основ, які описують проблеми організації обліку кредитних операцій банків, внесли вагомий внесок зарубіжні наукові діячі: В. Беті, Ж. Вігуру, Р. Далє, І. А. Єфремов, П. Касон, Дж. Маккензі, Д. Малет, Ю. С. Масленченков, В. К. Немчинов, К. Г. Парфьонов, М. Піраєр, А. Прост, З. Г. Шірінська, Дж. Хітчінс, М. Хог, та ін.; та українські науковці: А. М. Галас, А. М. Герасимович, О. Д. Заруба, Л. М. Кіндрацька, О. І. Кіреєв, В. Н. Кочетков, Т. Раєвська, К. Раєвський, М. І. Савлук, В. В. Сопко, Р. І. Тиркало, З. І. Щибиволок та ін. Однак, в працях науковців відсутнє комплексне дослідження проблем організації обліку кредитних операцій в умовах кризових явищ, яке розкривало б теоретичні аспекти підходів до побудови інформаційного забезпечення системи управління. Вдосконалення обліку кредитних операцій банку на сьогоднішній день залишається актуальною темою, щоб її і надалі поглиблено досліджувати.

Мета статті. Метою наукового дослідження є розгляд проблем кредитних операцій банків і надання конкретних пропозицій щодо вдосконалення організації обліку кредитних операцій на основі систематизації теоретичних матеріалів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стабільна та ефективна робота банківської системи насамперед залежить від постійного стабільного інформаційного забезпечення управління, що повинно створювати сприятливий клімат у банківській сфері. Насамперед, організаційні облікові аспекти вимагають чіткого розуміння поняття «кредитних операцій» та їх теоретичного розуміння. В нормативній базі та науковій літературі немає єдиного визначення поняття «кредитні операції банку» (таблиця 1).

Проаналізувавши різноманітні погляди науковців щодо поняття «кредитні операції банків», можна впевнитись у складності економічної категорії — кредит. Для потреб організації обліку слід використовувати поняття кредитних операцій, як елементу економічних відносин, що виникають між кредитором і позичальником з приводу зберігання тимчасово вільних коштів та використання їх на основі повернення, строковості, платності та цільового характеру використання, що забезпечує

перерозподіл коштів кредитора і дає можливість отримати дохід у вигляді відсотків.

Основними ознаками, що визначають сутність кредиту, є такі:

1) учасники кредитних відносин повинні бути економічно самостійними, тобто функціонувати на основі самоокупності;

2) кредитні відносини є добровільними і рівноправними;

3) кредитні відносини не змінюють власника цінностей;

4) кредитні відносини платні і здатні забезпечувати зростання вільної вартості, що формує позиковий капітал.

Важливого значення для ведення обліку кредитних операцій набувають регламентні документи, які слід розглядати на міжнародному і вітчизняному рівнях. Організація обліку кредитних операцій ґрунтується на загальноприйнятих у міжнародній практиці принципах, а саме: безперервності діяльності банку, обережності, стабільності правил обліку, дати операції, поділу звітних періодів, оцінки активів та пасивів, окремого відображення активів та пасивів. Виходячи із потреб організації аналітичного обліку, необхідно враховувати класифікаційні ознаки кредитних операцій. Визначення класифікаційних ознак має визначати елементи формування повної та достовірної інформації про кредитні операції.

За строками користування з визначення ризиків при формуванні резервів кредит поділяється на строковий (короткостроковий, довгостроковий), прострочений, відстрочений (продовжуваний) та сумнівний до повернення.

Бухгалтерські проведення за кредитною операцією відносяться до:

1) обліку процентних та комісійних доходів;
2) обліку номіналу кредиту та зміни основної суми боргу.

Облік номіналу кредиту залежить від методу виплати відсотків:

1) за період;
2) на період.

Погашення банківських кредитів може здійснюватися так:

1) сплатою заборгованості за відсотками основною сумою боргу водночас у кінці строку позики;
2) щомісячною сплатою заборгованості за відсотками і в кінці строку позики;
3) за основною сумою кредиту;
4) у розстрочку;
5) щорічними платежами з арифметичною або геометричною прогресією чи регресією;
6) після обумовленого періоду;
7) з постійною сумою погашення основного боргу;
8) достроково (на вимогу), тощо.

Організація обліку кредитних операцій в банках має бути спрямована на обмеження кредитного ризику при здійсненні даних операцій. У загальному

Таблиця 1

Концептуальні підходи до трактування поняття «кредитні операції банків» для формування організації облікової роботи банків*

Джерело	Визначення категорії
1	2
Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями // Постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 № 351[1]	Кредитні операції — вид активних банківських операцій, пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів шляхом їх надання в тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування на певних умовах, а також надання гарантій, поручительств, акредитивів, акцептів, авалів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій репо, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми (відстрочення платежу).
Господарський кодекс України [2]	Кредитна операція — це вид активних банківських операцій, пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів шляхом їх надання в тимчасове користування за певних умов, а також надання гарантій, порук, акредитивів, акцептів, авалів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій репо, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів із такої суми (відстрочення платежу).
Волохов, В. І. [3]	Кредитні операції банку — сукупність дій, спрямованих на забезпечення всіх етапів кредитного процесу й подальше відображення їх результатів у бухгалтерському обліку банку.
Загородній, А. Г. [5]	Кредитна операція — договір про надання кредиту, супроводжуваний записами в банківських рахунках з відповідним відбиттям у балансах кредитора та позичальника.
Л.М. Кіндрацька [6]	Кредитна операція банку — це вид активних операцій, пов'язаних із наданням клієнтам коштів у тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів за настання умов, передбачених кредитною угодою.
О.Г. Коренєва, Н.Г. Слав'янська, Н.Г. Євченко, О.В. Карпенко [7]	Кредитні операції — це вид активних операцій банку, які пов'язані: з наданням клієнтам залучених коштів у тимчасове користування — позик у готівковій або безготівковій формі та кредитів у формі врахування векселів, розміщення депозитів, операцій репо, на фінансування будівництва житла, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу тощо; з прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування — надання гарантій, поручительств, авалів тощо; з будь-яким продовженням строку боргу, яке здійснене в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми.
Н.Б. Литвин [8]	Кредит (кредитні операції) визначаються як вид активних операцій, пов'язаних з наданням клієнтам коштів у тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування за певних умов, а також надання гарантій, поручительств, авалів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій репо, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми (відстрочення платежу).

* згруповано авторами

плані організація обліку кредитних операцій охоплює три напрями:

- 1) розподіл обов'язків та повноважень під час здійснення операцій;
- 2) опис процедури виконання операцій на підставі внутрішньобанківських документів;
- 3) контроль операцій, що включає: контроль повноважень; контроль технічного та бухгалтерського опрацювання даних.

З точки зору ведення обліку елемент кредитного портфеля банку потрібно розглядати у двох значеннях:

- широкому — як цілковитий інструмент управління (активами і пасивами) банку;
- вузькому — як набір кредитних інструментів для досягнення основних цілей.

Основними завданнями організації обліку створення кредитного портфеля є: відображення інфор-

мації про доход в майбутній довгостроковій перспективі; рівень доходу в поточному періоді; дотримання необхідної ліквідності кредитного портфеля; рівня ризиків кредитного портфеля; забезпечення максимального ефекту податкових пільг. Уміле керування активами власного кредитного портфеля на основі облікових даних, дозволяє банкам отримати ліквідний кредитний портфель.

Висновки. Враховуючи сьогоденну ситуацію щодо стану ліквідності значної кількості банків в Україні, суспільство для відновлення довіри до банківських установ буде вимагати набагато більшого обсягу інформації про їх діяльність.

Цього можна досягти завдяки розробленим рекомендаціям по вдосконаленню методики організації обліку кредитних операцій банків, а саме:

- потрібно впровадити методику обліку відстроченої заборгованості за кредитними операціями, зазначивши в Плані рахунків банків України рахунки для обліку відстроченої заборгованості в залежності від терміну її виникнення. Наприклад, від 1-го до 3-х місяців та від 3-х місяців до 1-го року;
- збільшити інформаційний обсяг даних про кредитні операції у формах звітності щодо термінів надання, отримання шляхом передбачення в Плані рахунків банків України рахунків для обліку короткострокової (до 1 року), середньострокової (від 1 до 3 років) та довгострокової заборгованості (більше 3 років).

Література

1. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями / Постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 № 351 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>
2. Господарський кодекс України станом на 11 травня 2010 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Волохов В. І. Економічна природа і зміст кредитної діяльності банку в аспекті оцінювання її ефективності [Електронний ресурс] / В. І. Волохов, М. В. Нестеренко / НБУ ім. Вернадського. — 2009. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fu/2009_8/pdf/VOLOKHNOV.pdf.
4. Горська О. В., Фащевська О. М. Роль банківської системи у структурному регулюванні економіки / О. В. Горська, О. М. Фащевська // *Фінанси України*. — 2010. — № 12. — С. 107–113.
5. Загородній А. Г. Фінансовий словник [Текст] / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко та ін. — К.: Знання, 2002. — 566 с.
6. Л. М. Кіндрацька *Бухгалтерський облік у банках України: Підручник*. — Вид. 2-ге, доп. і перероб. — К.: КНЕУ, 2001. — 636 с.
7. *Облік і аудит у банках: навч. підруч.* / О. Г. Коренева, Н. Г. Слав'янська, Н. Г. Євченко, О. В. Карпенко; за ред. О. Г. Коренева, Н. Г. Слав'янська. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. — 493 с.
8. Литвин Н. Б. *Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ)* / Н. Б. Литвин. — К.: «Хай&Тек Прес», 2010. — 608 с.